

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Маргарита Любенова Дилова

Нов български университет

научно направление 3.2. Психология

върху научните трудове за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност

доцент по професионално направление 3.2. Психология

обявен в ДВ бр.64/16.08.2016

с кандидат гл. ас. д-р Милена Митева Мутафчиева

I. Изследователска дейност и резултати

1. Оценка на монографичния труд

Д-р Милена Мутафчиева кандидатства за академичната длъжност «доцент» с монография, озаглавена «Аналогиите в детска възраст». Монографията е публикувана през настоящата година от издателството на Нов български университет. Обемът ѝ е от 208 страници, от които 20 страници списък на литературни източници на английски и български език.

Както споделя авторката, монографията е плод на 15 годишен труд. Тя отразява траен и последователен интерес към способността да се правят аналогии и нейното място в когнитивното развитие на децата. Основната ѝ цел е „да се опита да отговори на въпроса доколко важен и основен механизъм са разсъжденията по аналогия в познавателното развитие” (с. 18). Авторката се намесва в научен спор, който се води от десетилетия: Дали разсъждаването по аналогия е елементарен, базисен когнитивен механизъм, който е налице още в ранните детски години и е може би вроден, или е механизъм сложен, късно появяващ се (до към 11-12 годишна възраст)? Този въпрос е свързан и с друг важен дебат: Дали познавателната дейност се осъществява чрез общи когнитивни механизми, независещи от нейното съдържание или тези механизми са специфични за отделните области на знанието? В случая: дали правенето на аналогии е такъв общ механизъм, който не зависи от конкретната област на разсъждението.

За да потърси отговор на тези въпроси авторката е анализирала и систематизирала много голям брой експериментални изследвания. Едновременно с това е провела, заедно с колеги и сътрудници, значителен брой собствени експерименти. Пълното описание на тези експерименти е публикувано в научни списания, а в монографията те са цитирани в обобщен вид. Списъкът на литературата включва шест такива публикации на английски език и четири на български. Собствените изследвания

на авторката се отнасят до факторите, които улесняват разсъжденията по аналогия и до това как тези разсъждения влияят върху други когнитивни процеси. Заедно с Бойчо Кокинов тя за първи път демонстрира, че децата могат да бъдат улеснени в правенето на аналогии не само чрез езиково обозначаване на релациите, а и посредством характеризирането им чрез физически обекти, както и чрез движение. Такава помощ помага на 4 годишните деца успешно да правят аналогии, които 6 годишните осъществяват без помощ. Пак за първи път техни експерименти показват, че аналозиите подпомагат съпоставянето на транзитивни релации, а също и транзитивните разсъждения. Друг експеримент разкрива, че решаването на проблеми по аналогия е свързано с теориите за менталния свят. Тези данни са пряк принос към изясняването на големия въпрос дали аналозиите представляват базисен когнитивен механизъм.

Монографията представя пред читателя един многостранен и същевременно задълбочен анализ на проблемите, свързани с развитието на способността да се правят аналогии. В общата картина собствените експериментални приноси на авторката заемат достойно място. Заключителната глава, в която е направен опит за обобщение и отговор на поставените въпроси, е образец на научна дискусия, на предпазливо и критично научно мислене. Претегляйки отново всички „за” и „против”, авторката стига до своите заключения, че има основание аналозиите да се разглеждат като базисен когнитивен механизъм, че способността за правенето им се появява много по-рано, отколкото предполагат по-старите теории и че има средства децата да бъдат улеснени в умението си да разсъждават по аналогия. Същевременно тя ясно показва предпоставките на тези заключения и подчертава спорните въпроси, които остават за бъдещите изследвания.

Монографията показва, че Милена Мутафчиева се е изградила като високо компетентен специалист и опитен изследовател по въпроса за аналозиите като когнитивен механизъм.

2. Оценка на приносите в останалите приложени публикации

След назначаването си като главен асистент през 2008 година Милена Мутафчиева има общо 17 публикации, като 3 от тях са глави от книги, 5 са статии в научни списания и 9 са публикувани научни съобщения от конференции. Девет от публикациите са в рецензирани научни издания. Четири от научните съобщения са от авторитетни международни научни форуми.

Значителна част от публикациите са статии върху експериментални изследвания на правенето на аналогии от деца, чиито основни резултати са включени в монографията. Освен тях има публикации, отнасящи се до изследвания върху цялостното когнитивно развитие на децата. В списание „Предучилищно възпитание“ е публикувана статия върху теоретичните подходи към изучаването му и неговите подобласти (2010г.).

Но Мутафчиева не се интересува от въпроса само теоретично, а има много съществени приноси към измерването на детското развитие. Те са отразени в главите от монографии. Сборникът „Развитие и учене в ранното детство“, под редакцията на М. Атанасова-Трифенова (2015г.) представя получените данни от мащабно изследване на развитието на българските деца от раждането до края на третата година и ги осмисля от гледна точка на научните знания за детското развитие. Мутафчиева е автор на частта, посветена на познавателното развитие. Изследвани са близо 1000 деца. Разработен е наръчник на стандартите за детско развитие в тази възраст, които включва и описание на възпитателни стратегии за тяхното постигане. В този наръчник материята е изложена достъпно, така че да бъде в помощ на възпитателите. Третата книга съдържа скрининг-тест за установяване на проблеми в развитието при тригодишните деца. Разработени са задачи, съобразени с българските културни стандарти. Формирани са норми и са определени праговете, отделящи децата с проблеми от тези с нормално развитие. Книгата съдържа подробно ръководство за прилагането на теста.

Понастоящем Мутафчиева участва в разработването на методи за диагностициране на познавателното развитие на 4-5 годишни деца. Изготвена е скала за четиригодишните, под печат е статия върху нейните психометрични качества (съвместно с Т. Ачова).

Мутафчиева работи и в областта на методите за въздействие върху детското развитие. Една нейна специална област на интереси е психодрамата. Доклад на международна конференция по психодрама е посветен на ефектите на този метод върху агресивните деца. Установено е, че психодрамата може да стимулира просоциалното поведение на децата.

3. Цитиране от други автори

Според представената от авторката справка нейни публикации имат 8 цитирания в чуждестранни източници. Едно от тях е в книга на немски език, едно – в статия на турски език, останалите – в англоезични публикации.

4. Участие в проекти

Почти цялата изследователска дейност на Милена Мутафчиева е осъществена в рамките на проекти, предимно международни. Изследванията върху аналогиите в детска възраст са част от международен изследователски проект “Analogy: Humans – the Analogy Making Species”, финансиран по Шестата рамкова програма на ЕС и реализиран в периода 2006-2010 година. Резултатите са отразени в поредица от статии и в монографията, посветена на аналогиите в детската възраст.

Изработването на стандарти за развитието на децата до тригодишна възраст е финансирано от Уницеф, България по поръчка на Министерството на здравеопазването. Мутафчиева е ключов изследовател в проекта, като нейна отговорност е било разработването на стандартите за развитието на познавателните процеси, обучението на експертите, работили по валидизирането на тези стандарти, наблюдението и контрола върху тяхната работа. Проектът е разработван в продължение на 7 години (2007-2014), като са изследвани 1200 деца.

Скрининг тестът за развитието на тригодишните деца е разработен по проект «Включващо обучение», финансиран от оперативна програма «Развитие на човешките ресурси» към Министерството на образованието и науката. Участието на Мутафчиева е аналогично на това в предходния проект. Изследването е обхванало 5200 деца в 28 области на страната и е осъществено през периода 2013-2014 година.

През периода 2013-2016 година Мутафчиева е работила по проект на град Кюстендил, чиято цел е осуетяването на маргинализацията на ромското население (Suspending the Process of Marginalization of the Roma in the City of Kyustendil, Bulgaria through creating a Model for Suspending Roma Exclusion through Community Development), финансиран от Фондация „Велукс“, Дания. В рамките на този проект са разработени скалите за диагностициране на развитието на 4 и 5 годишни деца. Тук Мутафчиева отново отговаря за изследването на когнитивното развитие, обучава експертите, събиращи данните и супервизира тяхната работа.

Последният проект, в който Мутафчиева участва, включва изследване на развитието в юношеската възраст в плана на межкултурно сравнение между български и шведски юноши. Тя е координатор на проекта за България, заедно с д-р Надя Колчева. Изследвани са 430 юноши с комплекс от методики и публикуването на резултатите предстои.

Д-р Мутафчиева има ясни идеи за бъдещата си изследователска дейност. Тя продължава работата си по създаването на методики за диагностициране на когнитивното развитие, вече при по-големи деца (4-6 години). Работата по аналозиите предвижда да се изследва ролята на екзекутивните функции в тяхното осъществяване. Ще се усъвършенства вече създадената програма за тренирането на тези функции. Ще продължи изследването на връзката между способността да се правят аналогии и други когнитивни процеси, на първо място теориите за менталния свят.

II. Учебна и преподавателска дейност

Милена Мутафчиева е подготвила и чела много голям брой курсове. Тя води базовия курс за въведение в психологията както в българската, така и в англоезичната бакалавърска програма. Наред с него чете различни по-обща и по-специални курсове по психично развитие. Общо във факултет „Базово образование“ курсовете ѝ са 8, от които 4 на английски; в бакалавърския факултет – 4, в магистърския – 2. Обикновено тя е имала преизпълнена норма за учебна заетост и то преизпълнена с много часове. Например за учебната 2013/2014 година има 297 аудиторни и 540 извънаудиторни часа, а за следващата година – 417 аудиторни и 449 извънаудиторни (при норма 240 аудиторни и 60 извънаудиторни). Винаги е използвала текущо оценяване под разнообразни форми – тест, практическа разработка, самостоятелно и екипно експериментално изследване, критичен анализ, проект. Има голям обем публикувани учебни материали в електронния модул Moodle.

Д-р Мутафчиева беше сред инициаторите и основателите на магистърската програма по психология на развитието към Департамента по когнитивна наука и психология. Тя е била научен ръководител на 3 магистърски тези, на 24 бакалавърски и на най-малко 15 емпирични разработки. Много ценно е, че тя привлича студентите за работа в своята изследователска програма, в резултат на което има 7 публикации в съавторство със студенти в сериозни научни издания и форуми. Понастоящем 7 студенти участват в изследователския проект за изследването на български и шведски юноши (за проекта вж. предходната точка).

Д-р Мутафчиева е осигурила възможност за стаж на студенти в обединено детско заведение, средно основно училище и Академия за бебета, деца и родители KindyRoo в София.

За последните пет години средната оценка на студентите за курсовете, които д-р Мутафчиева води, е много добра (4,74).

Административна и обществена дейност

Д-р Мутафчиева е заемала поредица от административни позиции. Била е 5 години директор на бакалавърската програма по психология, 6 години – на магистърската програма по психология на развитието, две години е била директор на Центъра за обучителни ресурси на НБУ. През последните две години беше програмен консултант за четирите магистърски програми към Департамента по когнитивна наука и психология, а понастоящем е директор на програмния съвет към Департамента.

Д-р Мутафчиева заема ръководни позиции и в други научни организации. Тя е член на Управителния съвет на Българското дружество по психодрама и групова терапия, а от миналата година - и вицепрезидент и председател на комисията по комуникация към Федерацията на европейските организации по обучение в психодрама (Federation of European Psychodrama Training Organizations).

Заклучение

От изложените данни се вижда, че д-р Милена Мутафчиева се е изградила като висококвалифициран специалист в областта на развитието на познавателните процеси в детска възраст. В рамките на тази област тя е задълбочен познавач на въпроса за способността на малките деца да правят аналогии, със собствени изследователски приноси към него. Много ценно е, че тя съчетава у себе си уменията за изследователска и за научно-практическа дейност. Има ясна и богата изследователска програма за следващите години. Изследователската си работа тя съчетава с усилен преподавателска дейност, далеч надхвърляща задължителния минимум и включваща не само преподаване, а и ръководни функции в организацията на обучението.

Всичко това ми дава основание да препоръчам с пълна убеденост д-р Милена Мутафчиева да бъде избрана за доцент към Нов български университет.

Рецензент: доц. д-р Маргарита Дилова

Нов български университет

Департамент по когнитивна наука и психология

София, 3.1.2017